

OROS BUGÁR ANNA

My sme všetci kamoši. – Mi mind haverok vagyunk?

Nyelv, kontaktus, attitűdök: szlovák középiskolások
véleménye a szlovákiai magyarokról¹

ANNA OROS BUGÁR

“My sme všetci kamoši.” Are We All Buddies? Language, Contact, and Attitudes: The Opinions of Slovak High School Students Regarding Hungarians in Slovakia

Keywords: attitude survey; majority–minority relations; Hungarians in Slovakia; Slovak high school students

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i1.02>

Bevezetés

A kisebbség és többség csoportközi viszonyainak vizsgálata kiemelt jelentőségű a sokszínű társadalmakban, így Szlovákiában is. A kisebbség önmagáról alkotott képe nemcsak a csoporttal való és csoporton belüli azonosulás és dinamikák függvénye, hanem erős összefüggést mutat a többségi társadalom kisebbséghez való viszonyulásával. Jelen tanulmány a szlovák középiskolások attitűdjeit elemzi a magyarok mint nyelvi kisebbséggel kapcsolatban. Célja feltárni, hogyan vélekednek a mai fiatalok magyar társaikról, és milyen tényezők befolyásolhatják a véleményüket.

A vizsgálat a 2023–2025 között zajló országos, magyar tanítási nyelvű középiskolások körében végzett doktori kutatáshoz kapcsolódik, amelyben a kisebbségi identitás különböző aspektusait térképeztem fel, és amely végleges, területi szempontból reprezentatív mintáját 1104 adatközlő alkotja. A vizsgálat kiterjedt a magyar diákok szlovák nyelv és társadalom iránti attitűdjeinek feltérképezésére. A kisebbségi középiskolások

1 A szerző a Collegium Talentum program ösztöndíjasa.

A kutatás a VEGA 1/0174/25-ös számú, „Objektív és szubjektív tényezők hatása a nyelvi tájkép alakulására a szlovák–magyar vegyes lakosságú területen” megnevezésű projekt keretében készült.

körében gyakori az a feltételezés, hogy szlovák kortársaik lenézik és megvetik őket – részben ez a vélekedés hívta életre a jelenlegi kísérővizsgálatot. Tanulmányomban csak a szlovák diákokkal készült felmérés eredményeit mutatom be. A magyar középiskolások attitűdvizsgálatának eredményei a doktori disszertációmban kerülnek bemutatásra.

A tanulmány első, elméleti fejezetében röviden áttekintem a nyelv és identitás kapcsolatát, tárgyalom a közép-európai nemzetfelfogás sajátosságait, valamint bemutatom a kisebbségi nyelvhasználatához és a nemzeti kisebbségekhez kapcsolódó társadalmi attitűdök vizsgálatának elméleti alapjait. Ebben a részben külön alfejezetben foglalom össze azokat a korábbi kutatásokat is, amelyek a szlovák többség magyar kisebbségről alkotott vélekedéseit vizsgálták, ezzel keretet adva a saját empirikus vizsgálatom elhelyezéséhez.

A dolgozat második részében az általam végzett kutatást mutatom be. Először a módszertani keretek ismertetésére kerül sor, majd a felmérés eredményeit tárgyalom. Az elemzés négy fő témakör köré szerveződik: 1) a kisebbség jelenlétének érzékelése, 2) a magyar nyelv és kultúra megítélése, 3) a szlováktudásról alkotott vélekedések, 4) a kölcsönös viszonyulásokat és előítéleteket érintő attitűdök.

A zárófejezetben összefoglalom az eredményeket, valamint a gyakorlat számára adódó tanulságokat.

1. Elméleti háttér

1.1. Nyelv és identitás

Ma a világon több mint 7000² élő emberi nyelvet tartunk számon. Nyelvnek tekinthető minden olyan kommunikációs eszköz, amely egy közösen elfogadott jelrendszerre épül, és lehetővé teszi az emberek számára gondolataik, érzelmeik kifejezését, valamint a kölcsönös interakciókat. (Nádor 2019) A nyelvek a szociokulturális tevékenységek fő eszközeiként társas funkciókat töltenek be. A nyelv azonban nem pusztán kommunikációs eszköz, hanem közösségformáló, érzelmi és identitásképző tényező is. (Halliday 1978)

Az egyének által használt nyelvek közül az anyanyelv kiemelkedő jelentőséggel bír, mivel sajátos érzelmi és identitásképző funkciót tölt be. Nyelvtudományi szempontból –

2 Az Ethnologue adatbázisa alapján jelenleg 7159 nyelvet tartunk számon a világon (2025). Természetesen az ilyen számok meghatározásánál elengedhetetlen figyelembe venni az emberi nyelvek folyamatosan változó természetét, illetve azokat a társadalmi konvenciókat, amelyek alapján az emberek beszédét különálló nyelvként értelmezzük. A nyelvek közötti határokat nyelvészeti szempontból nem lehet pontosan meghúzni, hanem politikai hatalmi viszonyok, kulturális, társadalmi tényezők (pl. nyelvhasználók attitűdjei) játszanak szerepet abban, hogy mikor beszélünk külön nyelvről. Lásd Max Weinreich (1945) híres mondását: „A nyelv olyan nyelvjárás, amely hadsereggel és hadiflottával rendelkezik.”

különös tekintettel a több nyelvet beszélők esetében – éppen az érzelmi tényezők miatt nehéz megragadni az anyanyelv pontos jelentését, azonban a Skutnabb-Kangas által javasolt négy kritériumot figyelembe vevő meghatározás irányadó e tekintetben. Eszerint az anyanyelv lehet a beszélő származási nyelve (az elsajátítás ideje szerint); a legjobban ismert nyelv (kompetencia szerint); a leggyakrabban használt nyelv (funkció szerint); illetve az a nyelv, amellyel a beszélő a leginkább azonosul, vagy amellyel őt mások azonosítják (azonosítás szerint). (Skutnabb-Kangas 1997) Egy bizonyos nyelvvél való azonosulás a nyelv és identitás kapcsolatának meghatározásában különösen fontosnak tűnik, hiszen egy nyelvvél való azonosulás a(z) (anya)nyelvet a személyes identitás szerves részévé teszi. Továbbá a(z) (anya)nyelvhez való kötődés gyakran az otthonosság és a haza érzésével kapcsolódik össze (Homišínová 2008), s így a közösséghez tartozás tudatának alapját képezi.

Jenkins hangsúlyozza, hogy a nyelvelsajátítás folyamata világunknak nyelvi jeleken keresztül történő azonosításán alapul, ezáltal a nyelv és a beszéd az identifikációs folyamat központi elemeiként jelennek meg. (Jenkins 2008) A kognitív nyelvészet álláspontja szerint a nyelv leképezi a beszélő által megismert világot, a világ működését, törvényszerűségeit. A világról való beszédkor azonban nem tudunk kilépni nyelvi világunkból. A gondolkodás sem választható el a nyelvtől, Tomasello erre nyelvi gondolkodásként utal. (2002, 160. p.)

Az anyanyelvvél való azonosulás nem csupán nyelvi, hanem kulturális dimenziókat is magában foglal. Az azonos nyelv által közvetített azonos, bizonyos mértékig kanonizált kultúra fontos alapját képezi az ugyanazt a nyelvet beszélők közötti közösségérzetnek. Minden nyelv szorosan kapcsolódik a nyelvet használó közösséghez, ily módon „a nyelv csak részben egyetemes, minden nyelv részben egy kultúrához, az e kultúrát folyamatban alkotó közösséghez tartozik, mert a világ jelenségeinek megismerésében és azok nyelvi leképezésében különböznek az egyes közösségek, az egyezések mellett is”. (Tolcsvai Nagy 2017, 37. p.)

1.2. Nyelv és nemzet

A modern nemzetfogalom Európában a felvilágosodás eszméinek hatására, illetve a francia forradalom körüli politikai és társadalmi változások idején született meg. A 18. század végén és a 19. század elején az állam és a nemzet összekapcsolódása egyre fontosabbá vált, így a nyelv, mint a nemzeti identitás egyik legfontosabb eleme, központi szerepet kapott. Az egységes nyelv az új nemzetállamok egyik alapköve lett, hiszen a közös nyelv nemcsak kommunikációs eszköz volt, hanem a közös kultúra, történelem és értékek hordozója is. A nyelv fokozatosan vált a nemzeti identitás megkerülhetetlen elemévé a 19. századi nacionalizmus erősödésével, amikor a nyelv már nemcsak kulturális eszköz, hanem politikai szimbólum is lett. E folyamat során a nyelv egyre inkább az önálló nemzeti lét egyik fő kritériumává vált, különösen a közép-európai és kelet-európai

térségben, ahol az etnikai sokszínűség miatt a nyelv és a nemzet viszonya hangsúlyos kérdés lett. (Sipos 2015; Oltay 2017; Nádor 2019)

Míg Nyugat-Európában inkább a politikai nemzetfelfogás dominált, amely az állampolgárságot tekintette a nemzethez tartozás alapjának, addig a német modell a kulturális és nyelvi homogenitást hangsúlyozta, és exkluzív módon értelmezte a nemzet fogalmát. (Hanák 1997; Öllös 2006). Közép-Kelet-Európában máig a német nemzetfelfogás a dominánsabb, amelyben az etnikum, az anyanyelv, a közös történelmi tudat és a hozzá kapcsolódó szimbólumok, illetve a közösség eredete kerülnek előtérbe. (Sipos 2015) A nyugati és közép-kelet-európai felfogásban különbség van az etnikai identitás determináltságának értelmezésében is. Mivel Közép-Kelet-Európában a nemzettudat gyakran állami kereteken kívül alakult, az etnikai identitás értelmezése inkább primordiális (esszenciális), tehát azt az érintettek eleve adottnak, meghatározottnak és változatatlannak tartják, amolyan vérségi örökségnek minősítik. (Bačová 1997)

1.3. A magyar kisebbség Szlovákiában

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája értelmében őshonos nemzeti kisebbségeknek tekintjük azokat a közösségeket, amelyek saját szülőföldjükön váltak kisebbséggé Európa határainak módosulásai következtében (Council of Europe 1992). A szlovákiai magyar kisebbség ennek értelmében Szlovákiában őshonos kisebbségnek számít, miközben rendelkezik anyaországgal, ami a szomszédos Magyarország.

A magyar kisebbségi közösségekben az anyanyelvnek erős identifikáló szerepe van. (Lanstyák 2002; Gereben 2011) Több felmérés és vizsgálat igazolja, hogy a magyar anyanyelv és nemzetiség vállalása szoros összefüggést mutat egymással. A magyar nyelv, mint közösségi jellegzetesség, kiemelkedő szerepet játszik e közösségek etnikai identitásában. (Csernicskó–Szabó Mihály 2010) A magyar nyelv a közösségi önazonosság fő hordozója, amelynek használata a társas identitás szempontjából szalicienciafaktorként működik (vö. Burke–Stets 2000).

A többségi társadalom számára azonban a kisebbségi nyelvhasználat gyakran bizalmatlanságot kelt. Ahogy Dolník–Pilecky (2012) és May (2012) kiemelik, a többség hajlamos a nyelvet pusztán eszközként értelmezni, míg a kisebbség számára az identitás fundamentális része. A szlovák nemzetfelfogásban – más közép-európai államokhoz hasonlóan – a nyelv és a nemzet szoros összekapcsolódása miatt a kisebbségi nyelvhasználat sokszor szeparatizmusnak vagy lojalitási problémának tűnik.

Bár tagadhatatlan, hogy a szlovákság és a szlovákiai magyarság között vannak kulturális, történelmi és más társadalmi különbségek, a többi Kárpát-medencei magyar kisebbségi és többségi kapcsolatokhoz viszonyítva elmondható, hogy ezek a különbségek kisebbek, mint a többi magyar kisebbség esetében, ahol vallási (Románia, Ukrajna, Szerbia), illetve írásrendszeri különbségek (Ukrajna, Szerbia) is megjelennek. Ebből kifolyólag

a szlovákiai magyarság esetében elsősorban az eltérő nyelv az, amely leginkább meghatározza a szlováksággal vagy a magyarsággal való azonosulást, és amelyben a többségi és kisebbségi közösség közti másság kifejeződik (vö. Lanstyák 2000). Más etnikai kisebbségek, pl. romák, zsidók, skótok esetében az etnikai önazonosság a nyelvcserén túl is megmarad, míg ez a szlovákiai magyarok esetében nem jellemző. (Lanstyák 2002)

Brubaker (1996) szerint a kisebbségek kettős nyomás alatt élnek: egyszerre kell szembenézniük az állam nemzetiesítő nacionalizmusával és az anyaország nacionalizmusával, amelyhez etnikailag és kulturálisan kötődnek. A szlovákiai magyarok esetében ez különösen élesen mutatkozik meg, hiszen a többség a nemzetállami homogenizáció logikája alapján az asszimilációt természetes folyamatként értelmezi, míg a kisebbség saját identitásának megőrzésének lehetőségét az anyanyelv intézményes támogatásában látja (vö. Spolsky 2004).

Az éppen aktuális politikai diskurzuson túl azonban felmerül a kérdés, hogy a szlovák többség valós viszonya a magyar kisebbséghez milyen tényezőkön alapul. A csoportközi attitűdök vizsgálata szempontjából kiemelkedő jelentőségű Tajfel és Turner (1986) társadalmi identitáselmélete, amely szerint az egyén önértékelése szoros kapcsolatban áll a csoporthoz való tartozás érzésével. Az emberek hajlamosak saját csoportjukat pozitívan értékelni, míg a más csoportokkal való összehasonlítás során előítéletek és sztereotípiák alakulhatnak ki. Ezen elméleti keret alapján a többségi csoport attitűdjei a kisebbség felé nem csupán a csoportközi viszonyokat, hanem a kisebbség önazonosságát is befolyásolják. Verkuyten (2005) kiegészíti ezt azzal, hogy a kisebbségi csoporttagok identitása és önértékelése nagymértékben függ a többségi értékeléstől, valamint a társadalmi normák és a multikulturalizmus elfogadottsága is módosítja a csoportközi viszonyokat.

1.4. Nacionalizmus és politikai diskurzus

A rendszerváltás utáni Szlovákiában a nacionalista ideológia újjáéledésével és legitimációjával – sok más közép-európai és balkáni országhoz hasonlóan – kiéleződtek az etnikai feszültségek. Duin és Poláčeková ezeket az új politikai berendezkedéseket „etnikai demokráciaként” jellemzi. Ez olyan állami ideológia, amely nemzeti–történelmi mítoszokra épül, miközben az országban élő őshonos kisebbségek szintén rendelkeznek saját etno-történelmi mítoszrendszerrel, amelyet az államalkotó többség potenciális veszélyként érzékel. A demokratikus intézményeket a többség rendszerint oly módon szervezi meg, hogy azok felett az államalkotó nemzet gyakoroljon ellenőrzést. (Duin–Poláčeková 2000, 338. p.)

A 90-es években erősödő szlovák nacionalizmus hatására a magyar kisebbség 1998 után megerősítette politikai kommunikációját, ami hozzájárult etnikai önazonosságuk erősödéséhez, ugyanakkor a többség részéről bizalmatlanságot váltott ki, ami akadályozta a kisebbségi jogok teljes körű érvényesülését. (Uo.)

Erre reagált a 2000-es évek elején kibontakozó nemzeti populista diskurzus is, amelynek politikai aktorai rendszerint a „magyar kérdés” tematizálásával igyekeztek támogatottságot szerezni. Ez a diskurzus megerősítette és legitímálta a már meglévő sztereotípiákat a magyarokkal szemben. Ján Slota például azt állította, hogy a magyarok nem valódi magyarok, hanem elmagyarosodott szlovákok, akik nem hajlandók szlovákul beszélni, sőt el szeretnék szakítani Dél-Szlovákiát; míg Robert Fico szerint a magyar kisebbség „túlzott jogokkal” rendelkezik, amelyek a szlovák többség diszkriminációjához vezetnek. Ezek a kijelentések nemcsak a politikai színtéren, hanem a médiában és a mindennapi diskurzusban is visszhangra találtak (vö. Mesežnikov–Gyárfášová 2008).

Ezek a narratívák máig tovább új és új formákban jelennek meg a közéletben. Aktuálisan ezt jól mutatja a negyedik Fico-kormány nyílt nacionalista diskurzusa, például a kulturális miniszter 2023-ban tett kijelentése, miszerint „a szlovák nép kultúrája szlovák kell, hogy legyen, szlovák, és nem más”,³ amely az egységes szlovák nemzeti identitás kizárólagosságát és homogenitását hangsúlyozza.⁴

Ennek kapcsán Michal Vašečka szlovák szociológus a következőképpen fogalmazott a *Denník N* napilapban megjelent riportban:⁵ „a szlovákok és a magyarok között kevesebb a kulturális különbség, mint azt a két oldal nacionalistái szeretnék”, továbbá kiemeli, hogy Magyarország és Szlovákia lakosságának genetikai összetétele is igencsak nagy hasonlóságot mutat. Vašečka szerint a felek gyakran tagadják a másik csoport önképét, amit a szocializáció és az oktatási rendszer is megerősít, mivel nem alakítja ki a közös

3 Ministerka Šimkovičová: „Kultúra slovenského ľudu má byť slovenská a žiadna iná.” *Denník N* – YouTube. Online: https://www.youtube.com/watch?v=Gli_SHs8dAc&ab_channel=Denn%C3%ADK%N (Utolsó letöltés: 2026. február 4.)

4 Itt szeretném megjegyezni, hogy a jelen tanulmányban bemutatott kutatás lefolytatása után, de írásom szerkesztése idején ismét napirendre került az 1945-ben elfogadott Beneš-dekrétumok kérdése, amelyek értelmében ma Szlovákiában magyar és német felmenőkkel rendelkező tulajdonosoktól koboznak el ingatlanvagyonot a két kisebbség második világháború alatti kollektív bűnösségére való hivatkozással. A téma megnyitását követően a szlovák kormány a Büntető Törvénykönyv módosításába belefoglalta, hogy a dekrétumok „tagadása és megkérdőjelezése” akár fél év szabadságvesztéssel is járhat. Fiala-Butora János nemzetközi emberi jogász szerint ez a nemzetállami berendezkedés és Szlovákia alapításmítoszáának újabb megnyilvánulása, amely alapján a magyarok az országban legfeljebb „megtűrt másodrendű polgárok lehetnek, az egyenlőség fel sem merülhet”. Fiala-Butora János 2025. Szlovák szorongás áll a Beneš-dekrétumos jogkorlátozás mögött. *Válasz Online*. <https://www.valaszonline.hu/2025/12/22/szlovakia-magyarország-benes-dekretumok-robert-fico-fiala-butora-janos-publi/> (2025. december 22.)

5 Szalay Zoltán 2021. Všetci Slováci sú pastieri z hôr, všetci Maďari sú barbari z Ázie. Stereotypy?! To nie my, to iba oni! (slovensko-maďarská anketa). *Denník N*, 2021. 09. 26. Online: <https://dennikn.sk/2548852/vsetci-slovaci-su-pastieri-z-hor-vsetci-madari-su-barbari-z-azie-stereotypy-to-nie-my-to-iba-oni-slovensko-madarska-anketa/> (Utolsó letöltés: 2026. február 4.)

történelem szemléletét. „Mind a két fél meg van győződve arról, hogy a másik ártott neki. És ebben igazuk is van, csak éppen a saját felelősségüket kevésbé ismerik el.” Mindkét oldal folyamatosan verseng a területi legitimitásért, és azon, ki volt előbb a Kárpát-medencében. Hozzáteszi, a jelenség nem egyedi, nemzetközi tendencia, azonban döntő, hogy az aktuális politika mennyire táplálja a nacionalista diskurzust, és mekkora társadalmi kereslet van rá.

1.5. Empirikus vizsgálatok a szlovák többség magyarokról alkotott véleményéről

A fejezet a szlovák többség magyar kisebbséggel kapcsolatos attitűdjeit tárgyaló empirikus kutatások válogatott áttekintését nyújtja, amely nem a teljesség igényével készült, hanem a hozzáférhető publikációkra és adatforrásokra támaszkodik. A szakirodalmi feltárás (kulcsszavas keresések és releváns adatbázisok áttekintése) eredményei arra utalnak, hogy a szlovák–magyar csoportközi viszonyok, kiemelten a többségi attitűdök vizsgálata napjainkban nem képez kiterjedt, naprakész kutatási területet. Személyes szakmai értesülések alapján valószínűsíthető, hogy vannak olyan felmérések, amelyek eredményei nem hozzáférhetők a nyilvánosság számára, így az áttekintés szükségszerűen a publikált és elérhető forrásokra korlátozódik.

A szlovák–magyar csoportközi viszonyokat a rendszerváltás után kezdték empirikus módszerekkel vizsgálni. Pavol Frič (1993) az 1990–1993 között a *Centrum pre sociálnu analýzu* (C.S.A., magyarul: *Társadalmelemző Központ*) és az *Ústav pre výskum verejnej mienky* (ÚVV, magyarul: *Közvélemény-kutató Intézet*) által végzett kutatások eredményeit elemzi. Az adatokból kiderül, hogy 1990-ben a szlovákok túlnyomó többsége (92%) elvárta a magyar kisebbségtől a szlovák nyelv elsajátítását, ami jelzi, hogy a nyelvtudást az integráció alapfeltételének tekintették. Ugyanakkor bizonyos kérdésekben eltértek a homogén és a vegyesen lakott területeken élő szlovákok vélekedései. A homogén szlovák régiókban a válaszadók kétharmada úgy vélte, hogy Dél-Szlovákiában a szlovákok hátrányosabb helyzetben vannak, mint a magyarok, és 79%-uk szerint a magyarok többre tartják magukat náluk. 1993-ban 43%-uk nem szeretett volna magyar szomszédot. Ezzel szemben a vegyes területeken élők körében ezek az arányok jóval alacsonyabbak voltak: 43%-uk gondolta úgy, hogy a magyarok jobb helyzetben vannak, 58%-uk értett egyet azzal, hogy felsőbbrendűek, és 22%-uk zárkózott el attól, hogy magyar szomszédja legyen.

Ezek az eredmények is azt mutatják, hogy a személyes kontaktus és a közvetlen együttélés árnyaltabbá és kedvezőbbé teszi a kisebbségről alkotott képet, míg a tapasztalat hiánya inkább felerősíti az előítéleteket. Ugyanakkor a kutatások a szlovák–magyar kapcsolatok általános megítélésének javulását is dokumentálták: a vegyes területeken élők körében 1990 és 1993 között 34%-ról 70%-ra, a homogén szlovák területeken pedig 18%-ról 41%-ra nőtt azoknak az aránya, akik pozitívnak ítélték a két etnikum viszonyát (uo.).

Kanyicska és Popper egy összefoglaló áttekintésben több korábbi kutatást idéz, amelyek szerint a közvetlen, rendszeres érintkezés a magyar kisebbséggel – főleg regionális szinten – pozitívabb általános érzelmekkel jár együtt, míg kontaktus nélkül a megítélés lényegesen kedvezőtlenebb (idézi: Kanyicska–Popper 2022).

Kambara szerint a hétköznapi interakciókban inkább a békés együttműködés jellemző, míg a politikai szint erősíti a nacionalista ellentéteket. Szlovák perspektívából a magyar kisebbség kérdése főként politikai problémaként jelenik meg, nem mindennapi együttélési konfliktusként. (Kambara 2014)

Egy 2002-ben végzett ad hoc kvalitatív kutatás eredményei alapján a szlovák interjúalanyok felelegetik a történelmi sérelmeket, a megkérdezettek a konkrét konfliktusokat gyakran inkább a politikai elithez kötötték, mint a hétköznapi interakciókhoz. (Paul 2003)

Egy Szlovákiában élő etnikai csoportok közötti kölcsönös megítélést vizsgáló felmérés a többségi és kisebbségi csoportok sztereotípiás percepcióját vizsgálta Szlovákiában. Az adatfelvétel 2004-ben és 2017-ben valósult meg, amely kimutatta, hogy mindkét vizsgálat alkalmával a szlovák többség a magyarokat összességében barátságosnak és megbízhatónak találta. A magyarok percepciója hasonló módon volt stabilan kedvező, mint a ruszinok és csehek megítélése szemben például a romákkal. A kutatás eredményei alapján a magyarok más kisebbségi csoportokkal összevetve nem tartoznak a stigmatizált csoportok közé (vö. Výrost 2020).

Kanyicska és Popper (2022) vizsgálata a kontaktushipotézis mentén arra utal, hogy a magyarokkal rendszeres kapcsolatban álló fiatal felnőttek kisebb társadalmi távolságról és alacsonyabb intergrup-szorongásról számolnak be. Eredményeik szerint a szlovák–magyar viszonyt nem terhelik olyan akadályok, amelyek tartós társadalmi távolságot indukálnának. A személyes kontaktushoz gyakran pontosabb csoportismeret (tipikus jellemzők, tulajdonságok) és akár nyelvi nyitottság (néhány magyar kifejezés elsajátítása) is társul. A közvetlen érintkezés hatására inkább a csoportközi hasonlóságok percepciója jellemző, mintsem a különbségek hangsúlyozása. Ugyanakkor a szerzők figyelmeztetnek, adataik alapján nem dönthető el, hogy a kontaktus okozza-e az alacsonyabb előítéletességet, vagy éppen a kedvezőbb attitűdök teszik valószínűbbé a kontaktust.

2. A kutatás

2.1. A kutatás célja

Jelen kutatás célja a szlovák középiskolások magyar kisebbséggel kapcsolatos attitűdjeinek feltárása. A vizsgálat arra keresi a választ, hogyan érzékelik a diákok Szlovákia nyelvi, nemzeti és kulturális sokszínűségét, milyen sztereotípiákat észlelnek a magyar kisebbséggel kapcsolatban, illetve milyen tényezők befolyásolják a magyarokkal szembeni viszonyulásukat.

2.2. A kérdőíves attitűdvizsgálat módszertana: mintavétel és az adatközlők

A kutatás kérdőíves attitűdvizsgálat formájában valósult meg, amelyet nyugat-szlovákiai, szlovák tanítási nyelvű középiskolák diákjai körében végeztem. A vizsgálatba olyan diákok kerültek bevonásra, akik középfokú tanulmányaikat érettségi vizsgával zárják. Az adatgyűjtés 2025 májusában és szeptemberében három szlovák tannyelvű intézményben zajlott, kettőben személyes jelenlétemben, míg a másikban az iskolában oktató tanár felügyelete alatt. Mind a három oktatási intézményben a vizsgálatban mind a négy évfolyam részt vett, vagyis az adatközlők életkora 15–19 év. Ezen kívül néhányan online, hólabda módszerrel is kitöltötték a kérdőívet, amelyet a résztvevők barátaiknak, osztálytársaiknak továbbítottak.

Az adatgyűjtést eredeti tervem szerint 10 szlovák tanítási nyelvű gimnáziumban szándékoztam elvégezni. Sajnos a megszólított szlovák tanítási nyelvű középiskolák nem engedélyezték a kutatás lefolytatását. Emiatt az elemzés végül kisebb mintán alapul, mint ahogyan az az előzetes kutatási tervben szerepelt. Emiatt hangsúlyoznunk kell, hogy a tanulmányban levont következtetések csupán az adott mintára vonatkoznak, szélesebb körű következtetéseket körvonalazni lehet csupán, s a téma mindenképpen további kutatást igényel.

A kérdőív zárt végű feleletválasztós, Likert-skálás és nyílt kérdésekből állt. Bizonyos feleletválasztós kérdések után az adatközlők kifejtették és megindokolhatták válaszukat. A kérdőív több témakört is érintett, tanulmányomban azonban kizárólag a magyar kisebbséggel kapcsolatos vélekedéseket vizsgáló kérdések eredményeit elemzem. Az elemzés során minden esetben feltüntetem a diákoknak feltett kérdést annak magyar fordításában.

A végleges mintát összesen 133 diák alkotja, akik – a kérdőívben feltett szociodemográfiai adatokra vonatkozó kérdésekre kapott válaszok alapján – mind a Nagyszombati (szlovák többség által lakott részében) és Nyitrai kerületben járnak középiskolába, 46 fiú és 87 lány. Az iskolatípus szerinti megoszlásuk a következő: 54-en gimnáziumi tanulók, 77-en szakközépiskolások, 2-en pedig konzervatóriumba járnak. Az adatbázis kialakításakor azokat az adatközlőket, akik anyanyelvüket és/vagy nemzetiségüket magyarként tüntették fel, kizártam az elemzésből. A végleges mintában így 127-en a szlovákok, míg 4-en a szlovákok és a magyart vallották anyanyelvüknek, továbbá egy hallgató az orosz, egy pedig az angol nyelvet tüntette fel anyanyelveként. Nemzetiségüket 131-en szlovákként, egy diák ukránként, egy pedig angolként határozta meg.

A következő fejezetben az összesített eredményeket mutatom be. Egyes kérdéspáronál statisztikai elemzést végzek, hogy vizsgáljam, a válaszok összefüggenek-e egymással. Ezt kereszt táblán és Pearson-féle khi-négyzet-próbával (χ^2) tesztelem: ha a p-érték 0,05 alatti, az statisztikailag szignifikáns együttjárásra utal, vagyis a megfigyelt

kapcsolat az adott mintában nem magyarázható pusztán véletlennel. A kapcsolat erősségét jelző ϕ / Cramér–V értékeket a továbbiakban a Cohen-féle küszöbök szerint értelmezem: 0,10=kicsi, 0,30=közepes, 0,50=erős hatás. Fontos, hogy sem a szignifikancia, sem a hatásméret nem jelent oksági viszonyt. A többfokú Likert-tételeket az értelmezhetőség és a próba feltételei miatt három kategóriába vontam össze.

2.3. Az attitűdfelmérés eredményei

2.3.1. A magyar vagy szlovákiai kisebbségek jelenlétének érzékelése

Az adatközlők Szlovákia nyelvi és nemzetiségi sokszínűségének érzékelését és az azzal való tapasztalataikat öt kérdés vizsgálta.

Elsőként a diákokat arról kérdeztem, hogyan jellemeznék Szlovákiát nyelvi szempontból (K: *Hogyan jellemeznéd Szlovákiát nyelvi szempontból?*). Három válaszlehetőség közül választhattak: *egynyelvű, kétnyelvű, többnyelvű*. Az eredmények azt mutatják, hogy az adatközlők többsége (63,6%, 75 fő) érzékeli Szlovákia nyelvi sokszínűségét. Míg 36,1%-uk (48 fő) egynyelvűnek, 19,5%-uk (26 fő) kétnyelvűnek tartotta az országot, a legtöbben, összesen 44,4%-uk (59 fő) a többnyelvűséget jelölte meg.

A következő kérdésben arra kértem a diákokat, hogy jellemezzék Szlovákiát nemzetiségi szempontból (K: *Hogyan jellemeznéd Szlovákiát nemzetiségi szempontból? [Csak azt az állítást jelöld meg, amelyikkel a leginkább egyetértesz!]*). Az adatközlők két válaszlehetőség közül választhattak: *A szlovák nemzet országa vagy Több nemzet és nemzetiség országa*. Az előbbi 36,8% (49 fő), míg a többség, 63,2% (84 fő) az utóbbit jelölte meg. Vagyis a kitöltők többsége szerint az ország nem kizárólag a szlovák nemzeté.

Az elemzés során a kétnyelvű és a többnyelvű kategóriákat összevontam, s a kapott eredményt összevetettem az előző kérdésre kapott válaszokkal. A két változó (nyelvi és nemzetiségi megítélés) között szignifikáns összefüggés mutatható ki ($\chi^2(1, N=133)=17,94$; $p<0,001$; $\phi=0,37$), ami közepes erősségű kapcsolatot jelez. Azok, akik Szlovákiát nyelvi szempontból két- és többnyelvűnek tartják, statisztikailag szignifikánsan gyakrabban jellemezték az országot egyben több nemzet és nemzetiség közös otthonaként.

A következő kérdés arra irányult, hogy a diákok oktatásuk során találkoztak-e a kisebbségekkel, tanultak-e róluk iskolai keretek között (lásd 1. táblázat).

1. táblázat. Kisebbségek mint témakör gyakorisága az iskolai oktatásban (N=133)

Az iskolában tanultatok már valaha a Szlovákiában élő kisebbségekről? A nyelvükről, kultúrájukról, történelmükről, szokásaikról?	Igen, sokszor	Igen, párszor már említettük őket	Nem, nem igazán	Nem, soha
	15%	45,1%	40%	13%

A válaszadók 15%-a (20 fő) jelezte, hogy gyakran tanult Szlovákia kisebbségeiről, míg a legtöbben, 45,1%-uk (60 fő) csak alkalmi említésekről számolt be. További 30,1%-uk (40 fő) úgy nyilatkozott, hogy az iskolában eddig alig esett szó a kisebbségekről, és 9,8%-uk (13 fő) mondta azt, hogy az iskolában nem találkozott ezzel a témával. A kisebbségek témájának iskolai oktatásban való megjelenési gyakorisága és Szlovákia egy nemzetként vagy több nemzetiségként való jellemzésének módja között azonban nem állapítható meg statisztikailag szignifikáns összefüggés.

Arra is kíváncsi voltam, hogy az adatközlők közül hányan állnak személyes kapcsolatban szlovákiai magyarokkal. Ennek kapcsán a következő kérdést tettem fel: *Vannak szlovákiai magyar ismerőseid, barátaid vagy családtagjaid?* Az eldöntendő kérdésre a diákok *Igen – Nem* választ adhattak, akik így két csoportra oszthatók: 57,1% (76 fő) azoknak az aránya, akik valamilyen kapcsolatban állnak a magyarokkal, míg 42,9%-uk (57 fő) nem ismer személyesen magyar embert.

A magyar kisebbséghez tartozó ismerősök megléte szignifikáns kapcsolatban állt Szlovákia egy- vagy többnyelvűként való nyelvi jellemzésével ($\chi^2(1, N=133)=14,48$; $p < 0,001$; $\phi=0,33$). A magyar ismerősökkel rendelkezők nagyobb arányban tekintették az országot két- vagy többnyelvűnek, míg akiknek nincsenek ilyen kapcsolataik, gyakrabban jellemezték Szlovákiát egynyelvűként.

A nemzetiségi jellemzés és a magyar kisebbségi ismerősök megléte között szignifikáns ($\chi^2(1, N=133)=4,75$; $p=0,029$), de a kapcsolat erőssége kicsi ($\phi=0,19$). Vagyis míg a nyelvi sokszínűség észlelése szorosabban együtt jár azzal, hogy a diákoknak vannak-e magyar ismerőseik, addig a nemzetiségi keretezés esetében kisebb mértékű, de statisztikailag kimutatható kapcsolat figyelhető meg.

A nyelvi és nemzetiségi szempontokon túl a kultúrával kapcsolatban is megvizsgáltam a diákok álláspontját, az adatközlők a következő állítást értékelték: *Az itteni magyarok kultúrája és nyelve Szlovákia kultúrájának része.* A kérdés különösen aktuális, hiszen a kulturális minisztérium jelenleg a kormánykoalícióban részt vevő szélsőjobboldali Szlovák Nemzeti Párt (SNS) irányítása alá tartozik, amely rendszeresen hangsúlyozza a szlovák kultúra és nyelv kizárólagosságát. A válaszok megoszlását a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat. A magyar kultúra helyének megítélése (N=133)

Az itteni magyarok kultúrája és nyelve Szlovákia kultúrájának része.	Teljesen egyetérték	Egyetérték	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
	6,8%	16,5%	25,6%	22,6%	18,8%	9,8%

Az állítással egyetértők aránya (23,3%, 31 fő) alacsonyabb, mint az elutasítóké (41,4%, 55 fő). Ugyanakkor jelentős azok aránya is (25,6%, 34 fő), akik bizonytalan álláspontot

képviselnek, vagyis részben egyetértenek, részben nem. 9,8%-uk (13 fő) pedig nem foglalt állást a kérdésben.

Az attitűdkategóriákat összevontuk (*teljesen egyetértek + egyetértek; nem értek egyet + egyáltalán nem értek egyet; egyet is értek, meg nem is + nincs véleményem*), majd ezeket összevetettem az ország nemzetiségi jellemzésével. Szignifikáns, de kis-mértékű eltérés mutatkozott ($\chi^2(2, N=133)=6,06$; $p=0,048$; Cramér– $V=0,21$). A Szlovákiát a szlovák nemzet országaként leírók körében gyakoribb volt az elutasítás (55%), míg a több nemzet együttélését hangsúlyozóknál ritkább (33%), és körükben gyakoribbak voltak a részleges vagy teljes egyetértő válaszok. Az eredmények arra utalnak, hogy az ország nemzetiségi összetételének felfogása kimutathatóan összefügg a kulturális integráció elfogadásával vagy elutasításával.

2.3.2. A szlovákiai magyarok nyelvének és nyelvtudásának megítélése

Ahogy az elméleti részben is kifejtettem, Szlovákiában a „magyarság” elsősorban a magyar nyelv – annak is főként anyanyelvként való – használatában nyer kifejeződést. A nyelvvel kapcsolatos attitűdök mindig túlmutatnak a pusztán nyelvi jelenségeken: a nyelv presztízse szorosan összefonódik a nyelvet beszélő közösség társadalmi megítélésével. Az olyan szubjektív jellemzők, mint például egy nyelv „szépsége”, gyakran abból fakadnak, ahogy a befogadók viszonyulnak a közösséghez, amelyet egy adott nyelv képvisel (vö. Lambert et al. 1960; Giles–Niedzielski 1998; Garrett 2010).

Egy következő kérdésben az adatközlők az alábbi állítást értékelték: *A magyar egy szép nyelv*. Egyetértésük mértékét ismét Likert-skálán adhatták meg (lásd 3. táblázat).

3. táblázat. A magyar nyelv szépségének megítélése (N=133)

A magyar szép nyelv.	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
	6,8%	18%	21,1%	21,8%	26,3%	6%

Az eredmények alapján az adatközlők csaknem fele (48,1%) nem értett egyet azzal, hogy a magyar nyelv szép. Ugyanakkor 24,8%-uk (33 fő) kifejezetten szépnek tartotta, 21,1%-uk (28 fő) bizonytalan e tekintetben, míg 6%-uknak (8 fő) nem volt véleménye.

Érdekes összefüggés rajzolódik ki, ha a magyar nyelv szépségének megítélését a magyar ismerősök meglétével vetjük össze. Az összehasonlítás azért is releváns, mert feltételezhető, hogy azok a szlovákok, akiknek nincs magyar ismerősük, ritkábban találkoznak a magyar nyelvvel. A két változó között szignifikáns a kapcsolat ($\chi^2(2, N=133)=17,14$; $p < 0,001$; Cramér– $V=0,36$). Azok körében, akiknek nincs magyar ismerősük, jóval nagyobb arányban jelent meg az elutasítás (57 főből 35), és csupán 4-en

tartják szépnek a magyar nyelvet. A magyar ismerőssel rendelkezők körében a megítélés kiegyenlítettebb, az egyetértés és az elutasítás pontosan azonos arányban fordult elő (76 főből 29-29). Ez az eredmény arra utal, hogy személyes kapcsolat hiányában a magyar nyelv (és a nyelvet beszélő magyar közösség) megítélésének presztízse nagyon alacsony. A magyar nyelvvel való gyakoribb találkozás – a személyes kapcsolat következtében – ugyanakkor önmagában nem feltétlenül eredményez egyértelmű pozitív megítélést, hiszen a kisebbség nyelvének státusza alapvetően alacsonyabb, de mindenképpen mutatott pozitív hatást a diákok értékítéletére.

A szlovákiai magyar kisebbséggel szemben gyakran megfogalmazott kritika a hiányos vagy elégtelen szlováktudás. A következő kérdéssel azt vizsgáltuk, hogyan ítélik meg a többségi diákok a magyar kisebbség szlovák nyelvi kompetenciáit. Ennek felmérésére a következő állítás szolgált: *Úgy gondolom, hogy a szlovákiai magyarok nem tudnak jól szlovákul.* A válaszok megoszlását a 4. táblázat mutatja.

4. táblázat. A szlovákiai magyarok szlováknyelv-tudásának értékelése (N=133)

Úgy gondolom, hogy a szlovákiai magyarok nem tudnak jól szlovákul.	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
	10,5%	15,0%	38,3%	20,3%	3,8%	12,0%

A kapott adatok azt mutatják, hogy szinte azonos az állítással egyetértők (25,5%, 34 fő) és elutasítók (24,1%, 32 fő) aránya. Csupán a válaszadók egynegyede látja úgy, hogy a szlovákiai magyarok nem tudnak jól szlovákul. Ez az arány pozitívként is felfogható, hiszen a választ adó diákok nagy része nem egy mereven „hibáztató” álláspontot képvisel. Ezen állítás megítélésében volt a legmagasabb a bizonytalanok száma (38,3%, 51 fő). Ez valószínűleg annak tudható be, hogy az adatközlők érzékelték az állítás sarkított, általánosító mivoltát, hiszen ismerhetnek olyan magyarokat, akik magas szinten beszélnek az államnyelvet, de olyanokat is, akik számára nehézséget okoz a nyelv használata. 12%-uk (16 fő) választotta a *Nincs véleményem* lehetőséget. Tehát összesen az adatközlők fele nem foglalt állást a kérdésben, ami némileg ellentmond annak az általános vélekedésnek, mi szerint a szlovák anyanyelvűek egyöntetű véleménye az, hogy a szlovákiai magyarok nem tudnak szlovákul. Ugyanakkor a kérdőíves vizsgálatok esetében mindig fenn kell tartani a válaszok értelmezése során azt a lehetőséget is, hogy a válaszadók csupán a kitöltés egyszerűbbé tétele miatt jelölik meg a semleges vagy *nincs véleményem* válaszlehetőséget.

A szlováktudásról alkotott vélekedést a magyarokkal való személyes kapcsolat tükrében is megvizsgáltam, és statisztikailag nem mutatkozott összefüggés a két változó között, hiszen a megoszlások szinte azonosak voltak mindkét csoportban. Ez részben

azzal magyarázható, hogy azok, akik személyesen is kapcsolatban állnak magyarokkal, többnyire szlovákul kommunikálnak velük, így közvetlen tapasztalataik vannak arról, hogy a kölcsönös megértés általában biztosított, ugyanakkor éppen ők érzékelhetik leginkább az esetleges nyelvi nehézségeket is.

A szlovák köztudatban a magyarokkal kapcsolatban az egyik gyakran visszatérő sztereotípia az, hogy nem akarnak megtanulni és/vagy beszélni szlovákul. Ez a nézet sokszor a magyar ajkúak között is elterjedt. Kutatásaink bizonyítják, hogy a magyar nyelvűek részéről ez a feltételezés mára inkább mítosznak tekinthető, amely jelentősen eltér a valóságtól. Két friss kutatásunk empirikus adatai azt mutatják, hogy a magyar iskolába járóknak a szlovák nyelv elsajátításával kapcsolatos attitűdjeik pozitívak: a doktori kutatásomban a magyar tanítási nyelvű középiskolások kérdőíves felmérése (N=1104), és egy 2024/25-ös tanévben magyar tanítási nyelvű alapiskolások körében végzett vizsgálat (N=995). Mindkét korosztály eredményei arról tanúskodnak, hogy kifejezetten erős a szlovák nyelv elsajátítására irányuló szándék. (Oros Bugár–Vančo–Kozmács 2025)

A kérdés vizsgálatához az adatközlőknek a következő pozitív kijelentésről kellett véleményt alkotniuk: *Az itteni magyarok igyekeznek megtanulni szlovákul.* A kapott eredmények a következők (lásd 5. táblázat).

5. táblázat. A magyarok szlováktanulási törekvéseinek megítélése (N=133)

Az itteni magyarok igyekeznek megtanulni szlovákul.	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
	6,8%	33,1%	25,6%	11,3%	7,5%	15,8%

Számszerűen jóval magasabb azoknak az aránya, akik egyetértene az állítással (39,9% igen, 18,8% nem), ami azt bizonyítja, hogy a válaszadók nem sztereotipikus véleménynek adtak hangot („a magyarok nem is akarnak megtanulni szlovákul”), amely tény mindenképpen pozitívnak tartható. Esetünkben azonban nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a válaszadók legnagyobb része (41,4%) ismét nem tudott vagy akart egyértelműen állást foglalni a kérdésben. Ebben az esetben is érvényesnek tartom az előző kérdésnél a kérdőívek kitöltésére vonatkozó megállapításomat.

2.3.3. A szlovák–magyar viszony kölcsönös percepciói

A továbbiakban a szlovák diákoknak a többség és kisebbség kapcsolatára, valamint az ahhoz társuló attitűdökre és sztereotípiákra vonatkozó kérdések válaszait elemzem. A témakörhöz tartozó kérdések az egymás iránti megbecsülés vagy éppen ellenszenv, valamint a magyarokkal való kapcsolatteremtési hajlandóság feltérképezésére irányultak.

6. táblázat. Attitűdmegoszlások a szlovák–magyar viszonyról (N=133)

	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
a) Azt gondolom, hogy a szlovákok lenézik a (szlovákiai) magyarokat.	18,8%	27,8%	35,3%	9,0%	4,5%	4,5%
b) Már hallottam lenéző megjegyzéseket a magyarokkal szemben.	45,9%	38,3%	5,3%	1,5%	5,3%	3,8%
c) Azt gondolom, hogy a (szlovákiai) magyarok lenézik a szlovákokat.	15,8%	18,0%	31,6%	21,1%	3,0%	10,5%
d) Szívesen ismerkedem (szlovákiai) magyarokkal.	8,3%	23,3%	18,8%	12,8%	13,5%	23,3%

Az első, erre vonatkozó kérdésben arra kértem a diákokat, hogy ítélik meg, a szlovák többség lenézi-e a magyar kisebbséget (lásd 6. táblázat, a) tétel). Az eredmények azt mutatják, hogy a válaszadók majd fele (46,6%) igaznak tartja az állítást, s mindössze 13,5%-uk (18 fő) utasította el egyértelműen a kijelentést. A válaszadók egyharmada ambivalens, középutas álláspontot képvisel, ami jelentheti, hogy a kérdés kapcsán egyaránt figyelembe vesznek pozitív és negatív elemeket, de a kapott adatok bizonytalanságra is utalhatnak ezzel kapcsolatban. Ugyanakkor az a tény, hogy csupán 4,5%-uk (6 fő) nyilatkozott úgy, hogy nincs véleménye, s ez a szám a legalacsonyabb az összes kérdést tekintve, arra utal, hogy a válaszadók majd mindegyike igyekezett állást foglalni a kérdés kapcsán. A válaszok alapján kialakított kép azt mutatja, hogy a diákok jelentős része érzékeli a magyar kisebbség társadalmilag alárendelt státuszát a többség helyzetéhez képest – még úgy is, hogy nem mindenki rendelkezik magyar ismerősökkel –, s figyelmet érdemlő tény az állítást elutasítók alacsony száma.

Ezt a kérdést kiegészítendő, a b) állítás egy konkrét élmény felidőzésére vonatkozott, amelyben a diákok azt értékelték, hogy hallottak-e már a magyarokkal szemben lenéző megjegyzéseket (lásd 6. táblázat). Tanulságos, hogy az adatközlők 84,2%-a (112 fő) megerősíti, hogy találkozott már a környezetében ilyen megnyilvánulásokkal. Csupán a válaszadók 6,8%-a (9 fő) nem értett egyet ezzel, a többiek pedig (9,1%, 12 fő) nem tudta vagy nem kívánta felidézni, volt-e hasonló tapasztalata. Ez arra utal, hogy a lenéző kijelentéseket is tartalmazó beszéd mód széles körben észlelhető a diákok közvetlen

környezetében, függetlenül attól, hogy a megjegyzések nem feltétlenül a saját véleményüket tükrözik.

A harmadik állítás az első fordítottja volt, amelynek a megítélése eltolódást mutat (lásd 6. táblázat, c) állítás) az előző mintázathoz képest. Az adatközlők harmada (33,8%) vélekedik úgy, hogy a szlovákiai magyarok lenézik a szlovákokat. Ebben az esetben is többségben vannak azok, akik szerint az egyik népcsoport tagjai lenézik a másik népcsoport tagjait. Az előző állítás válaszaival összevetve magasabb azok száma, akik elutasítják (24,1%, 32 fő) a kijelentést, s a válaszokon belül ebben az esetben is magas azoknak a száma, akik véleményükkel középen helyezkednek el (31,6%, 42 fő). A kérdésben 10,5%-uk (14 fő) nem foglalt állást. Ebből arra következtethetünk, hogy bár sokan a magyarok részéről is feltételeznek lenéző magatartást, ezúttal többen vannak, akik ezt nem érzékelik és/vagy gondolják a kisebbséggel kapcsolatban. A fiatalok körében tehát nem egyértelműen jelenik meg az a közbeszédben és szlovák történelmi emlékezetben gyakran hangoztatott vélekedés, miszerint a magyarok lenézőek a szlovákokkal szemben.

A *Szívesen ismerkedem (szlovákiai) magyarokkal* kérdés megfogalmazása szándékosan eltért az előző, általánosító állításoktól: ezúttal a diákok saját személyes viszonyulását vizsgáltam (lásd 6. táblázat, d) tétel). Az adatközlők csaknem egyharmada (31,6%) vélekedett úgy, hogy az ismerkedések esetében számukra nem hátrányos tényező az illető magyar mivolta. 18,8%-uk (25 fő) a köztes kategóriát, vagyis sem a teljes elutasítást, sem a teljes egyetértést lehetőséget választotta. Ugyanakkor jelentős volt az elutasítók száma is (26,3%, 45 fő). Emellett, ebben az esetben a legmagasabb, 23,3% (31 fő), azoknak az aránya, akik nem fogalmaztak meg véleményt.

A kérdés válaszait összevetettem az első fejezetben vizsgált, magyar ismerősök meglétét felmérő kérdéssel. A magyar ismerősök megléte szignifikáns, közepes–erős kapcsolatban áll azzal, mennyire szívesen ismerkednek a válaszadók szlovákiai magyarokkal ($\chi^2(2, N=133)=30,33$; $p<0,001$; Cramér- $V=0,48$). A kiknek van magyar ismerősük (76 fő), közülük 38-an nyilatkoztak egyetértően – ebből 11-en teljes mértékben. Az ismerős nélküli csoportban (57 fő) mindössze 4 fő értett egyet, és senki sem választotta a „teljesen egyetértek” opciót. Náluk jóval gyakoribb volt az elutasítás (24 fő) vagy a semleges/vegyes álláspont (29 fő). Az eredmények egyértelműen alátámasztják, hogy a személyes kontaktus kulcsszerepet játszik a magyar kisebbséggel szembeni attitűdök és a magyarokkal való további kapcsolatok kialakításában. Noha a személyes kapcsolat erősen együtt jár a nyitottsággal (50% vs. 7%), az ismerősökkel rendelkezők körében sem általános, nagyjából minden második válaszadó jelez nyitottságot, ami arra utal, hogy a kontaktus minősége és kontextusa is meghatározó lehet.

A következő állításban: *A szlovákok és az itteni magyarok nem kedvelik egymást*. Az adatközlők hármaskálán adhattak választ a kérdésre (*Igen; Részben igen, részben nem; Nem*). Az adatközlők több mint fele (60,2%, 80 fő) a középső kategóriát választotta,

vagyis nem tudta egyértelműen sem megerősíteni, sem pedig tagadni ezt az általánosítást. 21,1% (28 fő) az aránya azoknak, akik egyetértettek a kijelentéssel, míg hasonló, 18,8% (25 fő) azoké, akik elutasították. Az eredmény arra utal, hogy a fiatalok körében az általános szlovák–magyar viszony megítélése inkább ambivalens, mintsem egyértelműen pozitív vagy negatív, s nagyok lehetnek az egyéni különbségek.

A kérdés után lehetőséget adtam a válasz indoklására is. Az alábbiakban ezeket a magyarázatokat a három válaszkategória szerint (*igen / nem / részben*) csoportosítva ismertetem.

1. Nem kedvelik egymást (28 fő)

Azok, akik szerint a szlovák–magyar viszony egyértelműen negatív, többnyire tapasztalati hivatkozásokkal éltek („*tapasztalatból tudom*”, „*a környezetemben is látom, perek stb.*”, „*ez a mindennapi életben is látszik*”). Többen pejoratív vagy gúnyos megnevezéseket idéztek fel, amelyek a mindennapi beszédben érzékelt lenézést jelzik („*a magyarok tótoknak hívják a szlovákokat, vagy Észak-Magyarországnak Szlovákiát*”, „*a magyarokon minden szlovák gúnyolódik... mi az, magyar vagy?*”). Előfordultak durva, sértő vagy akár szélsőséges kiszólások is („*mert k*csögők*”, „*a magyar totálisan retardált*”, „*tankokba velük*”, „*imádom Slotát*”). Egy kisebb rész nyelvi normakövetésre hivatkozott („*Szlovákiában szlovákul*”), miközben mások előítéletet és kirekesztést emeltek ki a szlovák többség felől („*Szlovákiában a szlovákok részéről agresszió figyelhető meg a magyarokkal szemben*”, „*a szlovákok sokszor elítélnék (mint félig magyar származásút)*”). Jelentős motívum volt a történelmi-politikai sérelmek és a területi hivatkozások megjelenése is („*régen a mi területünk hozzájuk tartozott*”, „*sokan azt szeretnék, ha Komárom és a déli sáv Magyarországhoz tartozna*”). Ugyanakkor az indoklások több mint negyede érdemi magyarázat nélkül maradt („*mert*”, „*mert csak*”, „*nem tudom*”, „*-*”, „*nem*” stb.), ami arra utal, hogy a negatív értékelés sok esetben átvett közhelyekre, nem pedig konkrét tapasztalatokra támaszkodik.

2. Kedvelik egymást (25 fő)

Azok, akik szerint nincs rossz viszony a két csoport között, leggyakrabban személyes kapcsolataikra és a mindennapi tapasztalataikra hivatkoztak. Többen hangsúlyozták, hogy a környezetükben nincs gyűlölet vagy feszültség, inkább a kölcsönös tisztelet a jellemző: „*teljesen rendben vannak, nem tapasztaltam gyűlöletet*”, „*szerintem jól kijönnek egymással*”, „*az én ismeretségi körömben a magyarok és a szlovákok kedvelik egymást*”, „*mind haverok vagyunk*”, „*nincsenek politikai vagy más problémáink a magyarokkal*”, „*a környezetemben mindenki tiszteli a másikat és kijönnek egymással, bár vannak kivételek*”. A válaszok egy része kifejezetten a javuló tendenciát emelte ki: „*már nem abban a helyzetben vagyunk, hogy előítéletek lennének, több a kölcsönös tisztelet*”, „*a helyzet a múlthoz képest sokat javult, nekem is vannak barátaim az itteni magyarok között*”.

Gyakori volt a személyfüggőség hangsúlyozása is, amely relativizálja a nemzetiségi hovatartozás jelentőségét: „embertől függ: valaki szeret valakit, más meg nem, függetlenül a nemzetiségtől”, „mind emberek vagyunk”, „attól függ, ki”. Néhányan a konfliktus hiányáról számoltak be („nem érzékelek köztük feszültséget”, „nem tudok konfliktusokról”).

3. Részben igen, részben nem (80 fő)

A köztes választ adók indoklásai több, egymást átfedő mintát rajzolnak ki.

– Személyfüggőség: a leggyakoribb indok az volt, hogy a viszony az emberektől függ: „attól függ, ki”, „egyesek jól kijönnek egymással, mások nem”, „találkoztam gyűlölködő megnyilvánulásokkal is”, „nem a származás számít, hanem az ember”.

– Bizonytalanság és tapasztalat hiánya: többen nem tudtak indoklást adni: „nem tudom megindokolni, csak ilyen érzésem van”, „nem tudom”, „nincs személyes tapasztalatom”.

– Történelmi és politikai tényezők: előkerültek múltbeli sérelmek és aktuálpolitikai utalások: „a magyarok hosszú éveken át elnyomtak minket”, „bizonyos feszültség van... amit a magyar miniszterelnök, Orbán lépései is okoznak”, „mert valaha Magyarországhoz tartoztunk”, „mond önnek valamit Ján Slota neve?”.

– Regionális különbségek: több válasz utalt arra, hogy a viszony helyfüggő: „régiónál függ... Nagyszombatban nem kedvelik őket, Galántán viszont igen”, „Párkányban ezt nem érzem, Galántán/Sellyén viszont igen”, „vegyes lakosságú területen élek – meg tudom ítélni”.

– Nyelvi különbségek: a nyelvhasználat is konfliktusforrásként jelent meg: „Szlovákiában szlovákul”, „a magyar akcentus gyakran ürügy a lenézésre”, „a szlovákok azt akarják, hogy Szlovákiában szlovákul beszéljenek, míg a magyarok szerint magyarul is tudni kellene, főleg az idősök szerint”.

A csoport narratívája ambivalens és kontextusfüggő. Egyszerre láttat jó együttműködési mintákat és előítéletes megnyilvánulásokat, és mindezt többnyire egyéni attitűdökkel, régióval, történelemmel és nyelvi különbségekkel magyarázza.

2.3.4. Anyanyelvi oktatás és társadalmi esélyek

Az utolsó alfejezetben a magyarokkal kapcsolatos kulcsterületek iránti attitűdökre vonatkozó adatokat elemzem. Vizsgálom az anyanyelvi oktatáshoz való jog szükségességének és a kisebbségi nyelv kisebbség és többség számára való hasznosságának megítélését, valamint a magyar fiatalok érvényesülési esélyeire vonatkozó adatokat.

7. táblázat. A kisebbségi nyelv oktatásban való szerepének megítélése (N=133)

	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
a) A szlovákiai magyaroknak joguk van az anyanyelvi oktatásra.	14,3%	38,3%	23,3%	9,8%	11,3%	3,0%
b) A szlovákiai magyar gyerekeknek is szlovák iskolákba kellene járniuk.	19,5%	20,3%	27,1%	17,3%	6,0%	9,8%
c) Hasznos lenne Szlovákia számára, ha a szlovákok (legalább délen) tanulnának magyarul.	8,3%	14,3%	22,6%	27,1%	21,8%	6,0%

Az a) állítás az Európai Unió szintjén is elismert, alapvető nyelvi jogot fogalmaz meg. A válaszadók ezzel kapcsolatos egyetértésük fokát jelölték meg. Látható, hogy az állítással teljes mértékben egyetértők csupán kis csoportot alkotnak (14,3%), azonban ha összevonjuk őket az egyetértőkkel, láthatjuk, hogy az adatközlők több mint fele (52,6%) elismeri a kisebbség anyanyelvi oktatáshoz való jogát. Az adatközlők ötöde (21,1%) megtagadná ezt a lehetőséget. Ennél kicsit többen, 23,3%-uk (31 fő) nem tudta eldönteni, mit gondol az ügyben, és csupán 3%-uk (4 fő) nem nyilvánított véleményt. Pozitívum, hogy a kifejezett támogatás relatív többségben van, kisebb mértékű ellenállással és számottevő ambivalenciával.

A következő állítás (7. táblázat, b) tétel) tartalmilag az előző ellentéte: a szlovák tanítási nyelvű iskola kötelezővé tételét támogatná a magyar gyerekek számára is. Az egyetértés ebben az esetben is jelentős, de nem alkot többséget, összesen 39,8% (53 fő). Az elutasítók aránya 23,3% (31 fő), miközben a részben egyetértőké 27,1% (36 fő), és 9,8%-uknak (13 fő) nincs véleménye. Így a minta megosztott, és az eredmény némi-képp ellentétet mutat az a) tétellel, ahol az anyanyelvi oktatáshoz való jog támogatása 52,6% volt. A két kérdést egymás után olvasva az látszik, hogy az elvi jogok (absztrakt szinten) szélesebb körű elfogadást kapnak, mint a konkrét gyakorlati megvalósulásuk. Sokan támogatják az anyanyelvi oktatás elvét, de nem feltétlenül pártolják, hogy a magyar gyerekek magyar iskolába is járjanak.

A c) tétel azt vizsgálta, látnak-e társadalmi szintű hasznát a magyar nyelv tanulásában. Kiemelném, hogy a kérdés nem az egyéni nyelvtanulási hajlandóságra vonatkozott, hanem a kisebbségi nyelvnek mint általános érvényesülési és társadalmi erőforrásnak a megítélésére. Az adatközlők körében 22,6% (30 fő) az egyetértés aránya, az elutasításé

több mint ennek a kétszerese, összesen 48,9% (65 fő). Az ambivalensek 22,6%-os (30 fő) arányt képeznek, míg 6%-uknak (8 fő) nincs véleménye. A minta közel fele nem lát a többségi társadalom számára előnyt a magyarnyelv-tanulásban.

8. táblázat. Percepciók a magyarok esélyeiről és előnyeiről

	Teljesen egyetérték	Egyetérték	Egyet is értek, meg nem is	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet	Nincs véleményem
a) Úgy gondolom, hogy a magyar kortársainknak nehezebb érvényesülniük Szlovákiában.	14,3%	27,1%	29,3%	12,0%	6,0%	11,3%
b) Van előnye is annak, ha valaki magyar.	11,3%	21,1%	23,3%	9,0%	11,3%	24,1%

Az „Úgy gondolom, hogy a magyar kortársainknak nehezebb érvényesülniük Szlovákiában” kérdés segítségével (8. táblázat, a) tétel) azt vizsgáltam, hogy az adatközlők véleménye szerint jelent-e hátrányt a magyar nemzetiség korosztályuk érvényesülési lehetőségét illetően. A válaszadók 41,4%-a gondolja úgy, hogy magyar fiatalekként nehezebb érvényesülni Szlovákiában, míg 18% gondolja úgy, hogy az eltérő nemzetiség nem jelent többletkihívást a kisebbség számára. Semleges vagy ambivalens választ adott az adatközlők csaknem harmada (29,3%), és 11,3%-nak (15 fő) nem volt véleménye. Összességében az érvényesülési hátrány percepciója gyakoribb, mint az elutasítása, ugyanakkor jelentős a bizonytalan mezőny is.

A 8. táblázatban szereplő b) állítás segítségével azt vizsgáltam, hogy véleményük szerint a magyarsághoz tartozás előnyökkel is járhat. Ezzel az adatközlők 32,4%-a (43 fő) egyetértett, míg az ezt elutasítók 20,3%-ot (12 fő) képeznek. Nem tudott dönteni az állítást illetően 23,3% (31 fő), s ugyancsak magas a véleménnyel nem rendelkezők aránya 24,1% (32 fő). Annak ellenére, hogy számszerűleg magasabb az állítással egyetértők aránya, a kapott válaszok ebben az esetben erős megosztottságot mutatnak. Vagyis a válaszadók nem érzik egyértelműen úgy, hogy a más nemzetiséghez való tartozás, ami minden esetben többek között többlet nyelvtudást és kultúraismeretet jelent, előnnyel járna. Az egyetértők aránya relatíve alacsony, miközben magas a semleges és a vélemény nélküli válaszoké.

A magyar kortársaknak nehezebb érvényesülni és a magyarnak lenni előnyökkel is jár tételek között kisebb-közepes erősségű, de szignifikáns együttjárás mutatkozott ($\chi^2(4, N=133)=21,92$; $p=0,00021$; Cramér- $V=0,29$). A megoszlások két mintát rajzolnak ki: 1) akik tagadják a kisebbség érvényesülési nehézségeit, azok gyakrabban utasítják

el azt is, hogy a magyarságnak előnyei lennének; 2) akik a nehezebb érvényesülést érzékelik, azok körében gyakoribb az előnyök érzékelése, de körükben majdnem hasonló mértékű a középértéket jelölők aránya.

A 8. táblázatban feltüntetett két állítást ismét összevetettük a magyar ismerősök meglétét feltérképező kérdéssel (lásd 2.3.1. fejezet). A *magyar kortársaknak nehezebb érvényesülni* állítás kismértékű–közepes, de szignifikáns ($\chi^2(2, N=133)=7,35$; $p=0,025$; Cramér– $V=0,24$) kapcsolatban áll a *magyar ismerősök meglétével*. Akiknek van magyar ismerősük, gyakrabban értenek egyet azzal, hogy a magyar fiataloknak nehezebb érvényesülniük, míg az ismerős nélküliek körében gyakoribb a semleges válasz. Ha az állítást binárisan értelmezzük (egyetértők vs. nem egyetértők és semlegesek), akkor azoknál, akiknek van magyar ismerősük, 2,7-szeres az esélye az egyetértésnek a hátrányérzettel kapcsolatban. Ez arra utal, hogy a személyes kontaktus érzékenyebbé teszi a percepciót az esetleges hátrányokra.

A *magyarnak lenni előnyökkel is jár* közepes erősségű, szignifikáns kapcsolatban áll ($\chi^2(2, N=133)=15,63$; $p<0,001$; Cramér– $V=0,34$) az ismerősök meglétével. Akiknek van magyar ismerősük, lényegesen gyakrabban értenek egyet ezzel az állítással, míg az ismerős nélküliek körében gyakoribb a semleges vagy elutasító válasz. Bináris értelmezésben az egyetértés esélye 5,2-szeres.

Azonban kiemelném, hogy mindkét állítással a magyar ismerősökkel rendelkezők nagyjából fele értett egyet, tehát nem beszélhetünk egyértelmű többségről. Ezekből két következtetést lehet levonni: 1) a magyarokkal kapcsolatban lévő szlovákok inkább észlelik mind a magyar nemzetiséghez tartozók kihívásait, mind az előnyeit, mint azok, akiknek nincsenek a környezetükben magyarok – utóbbiak jellemzőek nem feltételeznek sem előnyt, sem hátrányt a helyzettel kapcsolatban; 2) a magyar ismerősökkel rendelkezők körében sem jellemző a teljes konszenzus, az egyetértés aránya csupán az ismerős nélküliekhez képest magasabb, és jelentős az ambivalens válaszok jelenléte.

Összegzés

Délnyugat-Szlovákiában szlovák középiskolások körében végzett kérdőíves kutatásom a szlovákiai magyar kisebbséggel kapcsolatos attitűdöket, valamint a többség és kisebbség közti viszonyt vizsgálja a 133 fős minta adatainak tükrében. Az eredmények főbb megállapításait az alábbiakban foglalom össze.

Összességében elmondható, hogy a két, magyarok által leginkább lakott kerületből származó adatközlők több mint fele áll személyes kapcsolatban magyarokkal, míg a többiek csupán érzékelik a magyarok jelenlétét, de nincs velük közvetlen tapasztalatuk. A diákok többsége ennek nyomán az országot inkább többnyelvűnek és több nemzet és nemzetiség közös terének írja le. Ugyanakkor a magyar nyelv presztízsét alacsonyra értékelik, esztétikai megítélésében bizonytalanok, és többséget alkotnak a negatív

értékítéletek. A magyarok nyelvi és kulturális integrációjának elfogadását csupán az adatközlők kisebb része támogatta, vagyis a válaszadók többsége nem érzi a magyar kultúrát Szlovákia kultúrájának részeként.

A magyarokkal kapcsolatban az adatközlők döntő többsége hallott/hall lenéző megjegyzéseket, ugyanakkor ennél kevesebben, nagyjából a diákok fele gondolja úgy, hogy a szlovákok körében általános a magyarok lenézése. Egy válaszadó így fogalmazott: *„Még ha pár embernek vannak is a magyarokkal kapcsolatban megjegyzései vagy fenntartásai, általában csak ártalmatlan csipkelődésről van szó.”* Az adatközlők körében kisebb arányban, de jelen van az a nézet is, hogy a magyarok lenézők a szlovákokkal szemben. Ehhez kapcsolódik a következő megjegyzés: *„Szerintem az, hogy a magyarok viccet űznek a szlovákokból, azt nem szabadna, tiszteletben kellene tartaniuk a szlovák közösséget, hisz mi itt otthon vagyunk.”*

A magyarok nyelvtudásához kötődő állításokkal kapcsolatban a diákok inkább óvatosak, a szlováktudás szintjének általános megítélése erősen megosztott, ugyanakkor többséget alkotnak azok, akik elismerik a kisebbség államnyelv-tanulási törekvését. Az oktatási nyelvhez kapcsolódó nézetekben kirajzolódik egy elv-gyakorlat rés. Az anyanyelvi oktatáshoz való jogot relatív többség támogatja, de domináns az a vélemény, hogy a magyar gyerekek szlovák iskolába járnak. Az adatközlők nagyobb része úgy látja, hogy a magyar nyelv tanulása a többség számára nem hozna társadalmi hasznot. A magyar fiatalok érvényesülési esélyeiről szóló percepciókban inkább hátrányt érzékelik.

Kutatásom is rávilágított arra, hogy adatközlők véleményére ható tényezők közül a legerősebb – melyre már korábbi kutatások is rámutattak – a kisebbség tagjaival való személyes kontaktus. A magyar ismerősökkel rendelkezők következetesen többnyelvű és többnemzetiségű országképet rajzolnak fel, pozitívabban viszonyulnak a magyar nyelvhez, nyitottabbak a kapcsolatteremtésre, és egyszerre érzékelik a kisebbségi lét hátrányait és előnyeit. Ez a mintázat arra utal, hogy a közvetlen interakció nem pusztán pozitívabb attitűdöket eredményez, hanem árnyaltabbá is teszi azokat. Itt utalnék a dolgozat címében szereplő *„mi mind haverok vagyunk”* idézetre, amelyet az egyik adatközlő írt. Látható, hogy a magyarokkal közelebbi kapcsolatban lévőknél a viszony magától értetődővé válik, a nyelvi különbségektől a szlovákok szinte teljesen el tudnak tekinteni, amikor a kapcsolat már „haveri”. Feltételezhető, hogy ha a magyarokkal való kapcsolat minőségét és közelségét (pl. családtag – barát – osztálytárs – távoli rokon stb.) tovább bontanánk, rétegzettebb minta és további összefüggések rajzolódna ki.

Szeretném kiemelni a szinte minden kérdésnél megfigyelhető jelenséget, miszerint sokan a kérdőív válaszlehetőségeinek középső értéket jelölték meg. A konkrét tételeknél ez az *egyet is értek, meg nem is* és a *részben igen, részben nem* válaszlehetőséget jelentette. Ahogy feljebb kifejtettem, ez utalhat a közömbösségre, véleményhiányra

és/vagy bizonytalanságra, illetve bizonyos kérdések esetében akár árnyaltabb gondolkodásra is. Ez egyrészt illeszkedik ahhoz az általános tendenciához, hogy a többség jóval ritkábban gondolkodik a kisebbségről, mint a kisebbség a többségről, másrészt jelzi, hogy még olyan régiókban is, ahol a kétnyelvűség és a magyarok jelenléte mindennapos, ritkán tematizálódik a magyarok helyzete vagy a szlovák–magyar viszony. Ezt támasztja alá a kisebbségek témájának iskolai oktatásban való jelenlétét feltérképező kérdés is, amely során az adatközlők csupán töredéke számolt be arról, hogy többször is foglalkoztak a kérdéssel. Az egyik iskolában a kérdőív kitöltése után egy diák megjegyezte: „még soha életemben nem gondolkodtam ennyit a magyarokról” (a kitöltés kb. 15 percig tartott), ami jól érzékelteti a téma marginalitását az oktatásban és a mindennapi gondolkodásban egyaránt.⁶

Mindent összevetve a minta inkább elfogadást, ugyanakkor óvatosságot mutat a fiatal kitöltők részéről. A normatív elvek elfogadása szélesebb körű, mint azok gyakorlatban, mindennapi életben való támogatása. Ez egyrészt fakadhat abból, hogy a Z generáció egyik jellemzője az individualizmus, illetve a mások ügyeibe való beavatkozás kerülése (vö. Bereczki 2022), mindezek ellenére az adatközlőkre nem jellemző az egyértelmű pozitív és támogató magatartás.

Néhány esetben a válaszokban az adatközlők a magyar kisebbség teljes elutasítása is megjelent. A nyitott kérdésekben megjelenő magyarokat célzó agresszív, durva megjegyzésekből is idézek néhányat: *mert a magyar teljesen retardált, és már születésekor is bűnösnek számít; Szlovákiában szlovákul; mert a magyar egy bazmeg, mindegyikük; menj a francba, te magyar lány, nem lesz semmilyen interjú, dugd fel a seggedbel; a magyarokat transzportálni vissza a parasztföldre, ezzel hungariara gondolok, ria ria Hungarian ámen te paraszt!* Azonban hangsúlyoznám, hogy ezek a nézetek összesen 6 adatközlőtől származnak, vagyis a szélsőséges nézeteket hangoztatók aránya 4,6% a teljes mintán belül, mégis két okból tartottam fontosnak megemlíteni őket. Az egyik ok, hogy az aránylag kisszámú mintában is megjelentek szélsőséges vélemények. A másik, hogy a magyar középiskolások között végzett felmérésben, melyben 1104 adatközlő vett részt, egyetlen szélsőséges megjegyzés sem hangzott el. Ennek tükrében még fontosabb lenne, hogy az oktatásban a kisebbségek léte, története, problémái, jogai hangsúlyosabban jelenjenek meg. Hiszen a magyar diákok mindennapjainak része a szlovák többség, de még azoknak a szlovák diákoknak az életében is, akik magyarok által is

6 Két rövid személyes élményem – egyetemi tanulmányaim idejéből – jól illusztrálja ezt a mintázatot. Egy szlovák egyetem pedagógiai tárgyát oktató tanár aggályát fejezte ki, attól tartva, hogy a magyar nyelv és irodalom szakos hallgatóknak Magyarországra kell költözniük, ha magyart szeretnének tanítani. Egy másik, leendő tanároknak pszichológiát oktató tanár szintén meglepetéssel értesült arról, hogy Szlovákiában magyar tanítási nyelvű iskolák is működnek.

lakott vagy azoktól nem messze élő területeken élnek, a kisebbségekről alkotott nézeteik, a róluk való tudás kívül esik érdeklődési körükön. A tantervi és iskolai gyakorlatba beépített érdemi kisebbségi tartalom, kontaktusprogramok, a két- és többnyelvű kompetenciák értékek bemutatását célzó projektek vagy műhelyek, a kölcsönös megértés és az elfogadó együttélés feltételei.⁷

Irodalom

- Báčová, Viera 1997. Primordiálny versus inštrumentálny základ etnickej a národnej identity. *Československá psychológia*, 41. sz. 303–313. p.
- Bereczki Enikő 2022. *A rejtélyes Z generáció*. Budapest, HVG Könyvek.
- Brubaker, Rogers 1996. National minorities, nationalizing states, and eternal national homelands in the New Europe. In Brubaker, Rogers (szerk.): *Nationalism Reframed. Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge, Cambridge University Press, 55–76. p. [2006. Nemzeti kisebbségek, nemzetesítő államok és anyaországok. *REGIO: Kisebbség, Politika, Társadalom*, 17. évf. 3. sz. 3–29. p.]
- Burke, Peter J.–Stets, Jan E 2000. Identity Theory and Social Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63. évf. 3. sz. 224–237. p.
- Council of Europe 1992. *European Charter for Regional or Minority Languages (ETS No. 148)*. Strasbourg.
- Csernicskó István–Szabó Mihály Gizella 2010. Hátrányból előnyt: a magyar nyelvpolitika és nyelvtervezés kihívásairól. In Bitskey Botond (szerk.): *Határon túli magyarság a 21. században. Konferencia-sorozat a Sándor-palotában 2006–2008*. Budapest, Köztársasági Elnöki Hivatal, 167–198. p.
- Dolník, Juraj–Pilecký, Marcel 2012. Koexistencia Slovákov a Maďarov na južnom Slovensku (Sociolingvistický príspevok). *Jazykovedný časopis*, 63. évf. 1. sz. 3–30. p.
- Frič, Pavol 1993. Verejná mienka o postavení maďarskej menšiny na Slovensku (po novembri 1989). In Frič, Pavol–Gál, Fedor–Hunčík, Peter–Lord, Christopher (szerk.): *Maďarská menšina na Slovensku*. Praha, EGEM, 34–45. p.
- Garrett, Peter 2010. *Attitudes to Language*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Gereben Ferenc 2011. Az anyanyelv szerepe a határon túli magyarság azonosság-tudatában. In Híres-László Kornélia et al. (szerk.): *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi*

7 Az elmúlt évek néhány sikeres, kontaktusalapú és ismertető kezdeményezése: *Rozumieme si – Cseregyerek kölcsönös vendéglátás a szlovák és szlovákiai magyar családok között*, közös iskolai és délutáni programok. *Mi/y – paralelné bubliny // párhuzamos buborékok*: a Sokratov inštitút és Pozsonyi Magyar Szakkollégium 2024-es projektje, előadássorozat szlovák és magyar szakemberekkel közös kultúráról, történelemről és nyelvi jogokról. *Denník N – Slovenské mýty – Slovensko–maďarské historické mýty*: a szlovák–magyar történelem gyakori mítoszainak forrásalapú feldolgozása a napilap tematikus rovatában. <https://dennikn.sk/tema/slovenske-myty/>

- emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai. Budapest–Beregszász, Tinta Könyvkiadó–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, 245–256. p.
- Giles, Howard–Niedzielski, Nancy 1998. Italian is Beautiful, German is Ugly. In Laurie Bauer–Peter Trudgill (szerk.): *Language Myths*. London, Penguin Books, 85–93. p.
- Halliday, Michael A. K. 1978. *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London, Edward Arnold.
- Hanák Péter 1997. A nemzeti identitás konstrukciója és problémái. *Múlt és Jövő*, 9. évf. 2. sz. 4–7. p.
- Homišínová, Mária 2008. *Identitás. Nyelvhasználat. Asszimiláció. Etnikai folyamatok magyarországi kisebbségi családokban*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet–Gondolat Kiadó.
- Jenkins, Richard 2008. *Social Identity* (3rd ed.). London–New York, Routledge.
- Kambara, Yuko 2014. Slovak Perspectives on the Hungarian Minority: The Possibility of an Ethnographic Approach to Nationalism and Multi-ethnic Experiences. In Osamu Ieda (szerk.): *Transboundary Symbiosis over the Danube: EU Integration between Slovakia and Hungary from a Local Border Perspective* (Slavic Eurasian Studies 27). Sapporo, Slavic Research Center, Hokkaido University, 17–31. p.
- Kanyicska Belán, Dóra–Popper, Miroslav 2022. Attitudes and relations between the Slovak majority and the Hungarian minority in Slovakia. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*, 8. évf. 3. sz. 192–215. p.
- Lambert, Wallace E.–Hodgson, Raymond C.–Gardner, Robert C.–Fillenbaum, Samuel 1960. Evaluational reactions to spoken languages. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 60. évf. 1. sz. 44–51. p.
- Lanstyák István 2000. *A magyar nyelv Szlovákiában*. Budapest–Pozsony, Osiris Kiadó–Kalligram Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Lanstyák István 2002. A magyar nyelv jelene és jövője Szlovákiában. In Lanstyák István–Szabó-mihály Gizella (szerk.): *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*. Pozsony, Kalligram, 12–18. p.
- May, Stephen 2012. *Language and Minority Rights: Ethnicity, Nationalism and the Politics of Language*. London–New York, Routledge.
- Mesežnikov, Grigorij–Gyárfášová, Olga 2008. *National Populism in Slovakia*. Bratislava, Institute for Public Affairs.
- Nádor Orsolya 2019. Nyelv – identitások – nyelvi identitás. In Misad Katalin–Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia IX. A pozsonyi magyar tanszék évkönyve*. Pozsony, Szenczi Molnár Albert Egyesület, 7–29. p.
- Oltay Edith 2017. Concepts of Citizenship in Eastern and Western Europe. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 11. sz. 43–62. p.
- Oros Bugár Anna–Vančo Ildikó–Kozmács István 2025. Szlovák nyelvvel kapcsolatos attitűdök az alsó tagozaton. Országos felmérés eredményei a szlovákiai magyar iskolákban. *Katedra – Szlovákiai magyar pedagógusok és szülők lapja*, 33. évf. 3–4. sz. 75–83. p.
- Öllös László 2006. Nemzet és külpolitika. *Magyar Kisebbség*, 10. évf. 41–42. sz. 165–185. p.
- Paul, Ellen L. 2003. Perception vs. Reality: Slovak Views of the Hungarian Minority in Slovakia. *Nationalities Papers*, 31. évf. 4. sz. 485–493. p.

- Poláčková, Zuzana 2015. Maďarská menšina v procese transformácie po roku 1989: typológia prechodu od partikulárneho k občianskemu. *Studia Politica Slovaca*, 8. évf. 2. sz. 22–40. p.
- Sipos Lajos 2015. Nemzetfogalom és irodalom. *Magyar Napló*, 27. évf. 3. sz. 33–36. p.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest, Teleki László Alapítvány, Kisebbségi adattár VIII.
- Spolsky, Bernard 2004. *Language Policy*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2017. A nyelv kulturális, ideológiai értelmezései. In Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *A magyar nyelv jelene és jövője*. Budapest, Gondolat Kiadó, 32–45. p.
- Tomasello, Michael 2002. *Gondolkodás és kultúra*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Verkuyten, Maykel 2005. Ethnic Group Identification and Group Evaluation Among Minority and Majority Groups: Testing the Multiculturalism Hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88. évf. 1. sz. 121–138. p.
- Výrost, Jozef 2020. Ako sa vidíme navzájom: Etnické stereotypy obyvateľov Slovenska a otázka ich stability v čase. In Regináčová, Nikola–Šutaj, Štefan–Ďurkovská, Mária (szerk.): *Etnické vzťahy na Slovensku na začiatku 21. storočia*. Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 9–25. p.
- Weinreich, Max 1945. Der YIVO un di problemen fun undzer tsayt [The YIVO and the problems of our time]. *YIVO Bleter*, 25. évf. 1. sz. 3–18. p.

Anna Oros Bugár

“My sme všetci kamoši.” Are We All Buddies? Language, Contact, and Attitudes: The Opinions of Slovak High School Students Regarding Hungarians in Slovakia
This study examines the attitudes of Slovak high school students (N=133) in Southwestern Slovakia toward the Hungarian minority, based on survey data. The analysis covers the perception of the minority’s presence, the appraisal of Hungarian language and culture, beliefs regarding Hungarian speakers’ proficiency in Slovak, as well as general attitudes and prejudices. While the majority acknowledges linguistic and ethnic diversity, the prestige of the Hungarian language is perceived as low, and acceptance of integration remains divided. The most significant explanatory factor is personal contact: students with Hungarian acquaintances show a more positive linguistic appraisal, are more likely to adopt a „multilingual country” narrative, demonstrate a greater willingness to establish social ties, and possess a more nuanced perception of the minority. A „gap between principle and practice” also emerges: while there is broad conceptual support for mother-tongue education, it does not translate into the acceptance of its practical implications (e.g., the choice of Hungarian schools or the recognition of the Hungarian language’s utility).